

ЕКОНОМІЧНИЙ ЕФЕКТ ВІД РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

ECONOMIC IMPACT OF MEDICAL TOURISM DEVELOPMENT: OPPORTUNITIES FOR THE PRIVATE SECTOR OF UKRAINE

У статті досліджено економічний потенціал розвитку медичного туризму для приватного сектору охорони здоров'я в Україні. Проаналізовано світові тенденції та передумови зростання медичного туризму, а також поточний стан і перспективи його розвитку в Україні, враховуючи вплив геополітичної ситуації. На основі досвіду європейських країн, таких як Польща та Чехія, визначено ключові фактори успіху та можливості для України. Розглянуто медичні послуги, що користуються високим попитом серед іноземних пацієнтів, потенційні джерела доходу та необхідні інвестиції. Визначено потенційні ризики та виклики, а також надано стратегічні та політичні рекомендації для розвитку медичного туризму в приватному секторі України.

Ключові слова: медичний туризм, приватний сектор охорони здоров'я, економічний ефект, Україна, міжнародний досвід, перспективи розвитку.

Objective. The objective of this article is to identify and analyze the economic potential of medical tourism development for the private healthcare sector in Ukraine. The study aims to assess the opportunities available to Ukrainian private medical institutions in the context of global market trends and geopolitical challenges, and to determine the necessary conditions for sustainable growth in this sector. *Methods.* The research is based on a comprehensive analysis of global and domestic trends in medical tourism, with particular attention to successful practices in Central and Eastern European countries such as Poland and the Czech Republic. A comparative approach was used to identify key success factors applicable to the Ukrainian context. The article also includes a review of the regulatory and legal framework governing the sector, supported by a statistical overview and evaluation of current investment needs. *Results.* The study reveals that Ukraine's private healthcare sector possesses significant internal advantages, including competitive pricing, a well-developed infrastructure in certain specialties, and an increasing reputation among international patients. Despite the ongoing war, there is substantial potential for regional recovery and sectoral growth, especially in safe areas and niche services such as post-war rehabilitation. The findings emphasize the role of the private sector as a major driver of development and highlight the importance of targeted strategies, coordinated efforts, and investment in quality, infrastructure, and marketing. *Scientific novelty.* The article provides a focused examination of medical tourism from the perspective of Ukraine's private healthcare system under war conditions, which has not been widely covered in existing literature. It presents a contextualized analysis of how Ukrainian private medical institutions can position themselves in the global medical tourism market by leveraging both internal resources and international experience. The study also identifies behavioral and business model patterns that are key to adapting to new economic realities. *Practical significance.* The findings of this study can be used by healthcare managers, investors, and policymakers to shape strategic decisions aimed at stimulating the growth of medical tourism in Ukraine. The article offers practical recommendations for developing competitive business models, attracting international patients, and improving regulatory conditions. It also provides insights into how medical tourism can contribute to Ukraine's economic recovery and long-term healthcare system resilience. **Key words:** medical tourism, private healthcare sector, economic impact, Ukraine, international experience, investments, development prospects.

УДК 338.487

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.17-5>

Герасименко Д.О.¹

аспірант кафедри економіки,
фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»

Шарова С.В.²

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки,
фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»

Gerasymenko Dmytro

Private Higher Educational Institution
«European University»

Sharova Svitlana

Private Higher Educational Institution
«European University»

Постановка проблеми. Медичний туризм є глобальною тенденцією, що демонструє стабільне зростання та значний економічний вплив на країни, які є популярними напрямками для отримання медичних послуг. Розвиток сектору зумовлений прагненням пацієнтів доступу до якісних та доступних медичних процедур, інноваційних методів лікування та скорочення термінів очікування [1]. Для України, яка володіє розвиненим приватним сектором охорони здоров'я та конкурентоспроможними цінами на медичні послуги, медичний туризм відкриває значні економічні можливості [5]. В умовах поточної геополітичної ситуації, питання залучення іноземних пацієнтів та використання потенціалу медичного туризму для

відновлення та розвитку економіки країни набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження у сфері медичного туризму підкреслюють його зростаючу роль у світовій економіці та охороні здоров'я. Аналізуються фактори, що впливають на вибір країни для медичного туризму, серед яких вартість лікування, якість медичних послуг, доступність спеціалізованих процедур та терміни очікування. У дослідженні М. Hilšerová [12] аналізуються фактори задоволеності та прийняття рішень медичними туристами в Чеській Республіці. Дослідження також присвячено вивченню досвіду окремих країн, таких як Польща та Чехія, які досягли значних

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0791-7359>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7687-2081>

успіхів у розвитку медичного туризму завдяки активній державній підтримці, конкурентоспроможним цінам та високій якості медичних послуг. У праці А. П. Любецький-Вікук [24] розглядаються наукові погляди польських дослідників на медичний туризм. Особлива увага приділяється впливу геополітичної ситуації, війни в Україні, на розвиток медичного туризму. Дослідження вказують на потенційні можливості для України у сфері медичної реабілітації та розвитку спеціалізованих медичних напрямків. Монографія Дж. Коннелла [26] надає огляд розвитку медичного туризму, його економічних аспектів та етичних проблем. У підручнику Р. Фернандес [27] розглядаються питання медичного туризму в глобалізованому світі.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування стратегічних напрямів розвитку медичного туризму в приватному секторі України для максимізації його економічного ефекту в умовах поточних викликів та майбутніх можливостей:

- Визначення перспективних медичних послуг для залучення іноземних пацієнтів.
- Використання міжнародного досвіду успішних країн (Польщі та Чехії) для адаптації їхніх практик в Україні.
- Формування рекомендацій для приватних медичних закладів та уряду щодо створення сприятливих умов для розвитку медичного туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Медичний туризм, що визначається як подорож з метою отримання медичних послуг, є світовою тенденцією, яка постійно зростає [1]. Розвиток зумовлений такими факторами, як вартість медичних послуг, доступність певних процедур та бажання пацієнтів отримати спеціалізоване лікування за кордоном. Глобалізація охорони здоров'я та прагнення до оптимального співвідношення ціни та якості є ключовими рушійними силами цього явища [2].

Медичний туризм значно впливає на економіку країн, які є популярними напрямками для такого виду подорожей. Він забезпечує приплив іноземної валюти, створює нові робочі місця в різних секторах, включаючи медичний, туристичний та готельний бізнес, а також сприяє розвитку суміжних галузей, таких як фармацевтика та виробництво медичного обладнання [2]. Очікується, що світовий ринок медичного туризму продовжить своє зростання в найближчі роки, відкриваючи значні економічні можливості для країн, здатних ефективно скористатися трендом [12]. Пацієнти звертаються за медичною допомогою за кордон з різних причин, серед яких нижча вартість лікування, менші терміни очікування на необхідні процедури, доступ до унікальних або більш якісних методів лікування, а також можливість поєднати лікування з відпочинком та ознайомленням з новою культурою [4].

Україна має низку переваг, які роблять її перспективним напрямком для розвитку медичного туризму. Приватний сектор охорони здоров'я в Україні особливо добре підготовлений для отримання вигоди від розвитку медичного туризму, оскільки іноземні пацієнти переважно звертаються до приватних клінік та лікарень, які пропонують вищий рівень сервісу, сучасне обладнання та коротші терміни очікування [7; 18].

Поточний стан та перспективи розвитку медичного туризму в Україні

Основними медичними послугами, які користуються попитом серед іноземних пацієнтів в Україні, є різноманітні стоматологічні процедури за доступними цінами та високою якістю, різні види косметичних та пластичних операцій (включаючи збільшення грудей, ліпосакцію та ринопластику), передові репродуктивні технології (включаючи ЕКЗ, донорство яйцеклітин та сурогатне материнство, в яких українські клініки здобули міжнародне визнання), інноваційні методи лікування стовбуровими клітинами та, все частіше, реабілітаційні послуги, особливо в контексті триваючої війни [4; 8; 9].

Україна може похвалитися розвиненою та добре оснащеною приватною медичною інфраструктурою, зосередженою переважно у великих містах, таких як Київ, Дніпро та Одеса. Медичні заклади мають сучасне діагностичне та лікувальне обладнання, дотримуються міжнародних стандартів лікування та мають у своєму штаті висококваліфікованих медичних працівників [2; 3; 19].

Триваюча повномасштабна війна з росією, безсумнівно, створила значні виклики та ризики для розвитку медичного туризму в Україні. Занепокоєння щодо безпеки, обмеження на подорожі, логістичні перебої та негативне сприйняття країни є основними перешкодами для залучення іноземних пацієнтів [15; 16; 17]. Війна вплинула на туристичний сектор, включаючи медичний туризм, викликаючи серйозні побоювання щодо безпеки та доступності.

Незважаючи на поточні труднощі, Україна зберігає значний потенціал для зростання медичного туризму в довгостроковій перспективі. Її ключові конкурентні переваги, такі як висока конкурентоспроможність цін (часто на 40-70% нижчі, ніж у західних країнах), наявність кваліфікованих та досвідчених медичних працівників та усталений досвід у таких спеціалізованих галузях, як репродуктивна медицина та клітинна терапія, залишаються сильними [7; 11]. Основні переваги України у вартості та досвіді є міцною основою для майбутнього зростання після відновлення стабільності.

Економічний вплив медичного туризму на прикладі Польщі та Чехії

Польща. Медичний туризм став значним внеском в економіку Польщі, забезпечуючи значний приплив іноземної валюти, який було

реінвестовано в модернізацію інфраструктури охорони здоров'я, навчання персоналу та оновлення обладнання. Досвід Польщі демонструє прямий зв'язок між доходами від медичного туризму та покращенням системи охорони здоров'я. Іноземні пацієнти в Польщі, особливо ті, хто звертається за стоматологічними та хірургічними процедурами, витрачають значно більше за один візит порівняно зі звичайними туристами, що підкреслює високу економічну цінність цього сегменту. Медичні туристи є високоприбутковим сегментом для туристичної індустрії [14; 20; 24]. Ключовими факторами успіху Польщі є її конкурентоспроможні ціни, висока якість медичних послуг (особливо в стоматології та хірургії), географічна близькість до Західної Європи та зростаюча цифрова доступність для міжнародних пацієнтів. Поєднання доступності, якості, розташування та доступності зробило Польщу провідним напрямком медичного туризму [14; 20; 24].

Чеська Республіка. Чеська Республіка стала популярним напрямком для медичних туристів, особливо з Європи та Близького Сходу, завдяки поєднанню відмінних медичних послуг та порівняно доступних цін, особливо в таких сферах, як стоматологія та ортопедія. Чеська Республіка пропонує вдале поєднання якості та доступності своїх медичних послуг. Медичний туризм у Чеській Республіці генерує значні доходи, що становить помітний відсоток від загальних доходів країни від туризму, а кількість медичних туристів значно зросла за останнє десятиліття. Медичний туризм стає все більш важливою частиною туристичного сектору Чеської Республіки.

Ключовими конкурентними перевагами Чеської Республіки є майже нульові терміни очікування на медичні процедури, низька вартість якісної медичної допомоги, її центральноєвропейське розташування та добре розвинена система охорони здоров'я. Ефективність, доступність та розташування є ключовими перевагами медичної пропозиції Чеської Республіки [12].

Можливості для приватних медичних закладів в Україні

Приватні медичні заклади в Україні мають значну можливість задовольнити існуючий попит на такі послуги, як доступне та якісне стоматологічне лікування (включаючи імплантацію, коронки та вініри), різноманітні косметичні та пластичні хірургічні процедури (збільшення грудей, ліпосакція, ринопластика) та передові репродуктивні технології (включаючи ЕКЗ, донорство яйцеклітин та сурогатне материнство, в яких українські клініки здобули міжнародне визнання) [9; 10; 15]. Зростає потенціал залучення пацієнтів для спеціалізованого лікування: терапії стовбуровими клітинами, офтальмології (зокрема лазерної корекції зору), кардіохірургії та медичної реабілітації після

воєнних дій, що потребує розвитку відповідної експертизи та інфраструктури.

Потенційні джерела доходу та сегменти ринку

Основним джерелом доходу приватних медичних закладів є оплата за лікування іноземних пацієнтів, що часто перевищує надходження від місцевих або державних програм. Додатковий прибуток забезпечують комплексні пакети, що включають проживання, трансфер, переклад, післяопераційний догляд – часто у співпраці з туристичними агентствами. Заклади орієнтуються на міжнародні ринки з урахуванням вартості лікування, поширеності хвороб та доступності процедур у країнах пацієнтів (наприклад, репродуктивна медицина чи косметична хірургія). Цілеспрямований маркетинговий підхід, орієнтований на конкретні демографічні групи пацієнтів та їхні потреби, може максимізувати ефективність залучення міжнародних пацієнтів [4; 22].

Необхідні інвестиції в інфраструктуру, технології та людський капітал

Для ефективного обслуговування медичних туристів приватним закладам слід інвестувати в сучасне обладнання та технології відповідно до міжнародних стандартів. Важливими є також вкладення у навчання персоналу для забезпечення експертизи, дотримання протоколів і культурно чутливої допомоги. Необхідно розвивати комунікаційні системи, наймати багатомовний персонал і медичних перекладачів для якісного спілкування з пацієнтами. Подолання мовного бар'єру і створення комфортних умов – зокрема приватних палат та можливості розміщення родичів – потребують додаткових інвестицій.

Аналіз наявних даних щодо обсягу медичних туристів, їхніх витрат та загального економічного внеску

До повномасштабного російського вторгнення у 2022 році сектор медичного туризму в Україні демонстрував стабільну тенденцію до зростання. За оцінками, кількість іноземних медичних туристів досягла приблизно 60 000 у 2018 році, що принесло близько 150 мільйонів доларів США доходу. До 2021 року ця кількість, за оцінками, зросла до понад 422 000 [12; 13; 21]. Сектор медичного туризму в Україні демонстрував значне зростання в роки, що передували війні [12; 13; 21]. Середні витрати одного медичного туриста в Україні оцінювалися в 2000-2500 доларів США за візит у 2018 році, що свідчить про значний економічний внесок кожного пацієнта [12; 13; 21]. Медичні туристи роблять значно більший внесок в економіку порівняно зі звичайними туристами завдяки своїм витратам на медичні послуги.

У 2016 році, за оцінками, близько 3% з 13 мільйонів туристів, які відвідали Україну, приїхали з медичною метою, що до вторгнення 2022 року

ставило країну до двадцятки найбільш відвідуваних для медичного туризму у світі. Україна займала помітне місце на міжнародному ринку медичного туризму [12; 13; 21]. Важливо зазначити, що офіційні, вичерпні статистичні дані саме щодо медичного туризму в Україні історично були обмеженими, а оцінки часто різняться залежно від різних дослідницьких джерел та організацій. Відсутність єдиних даних ускладнює точні оцінки.

Повномасштабна війна, що розпочалася у 2022 році, безсумнівно, мала серйозний вплив на потік міжнародних туристів до України, включаючи тих, хто звертається за медичною допомогою. Хоча конкретні статистичні дані після 2022 року ще з'являються і, ймовірно, покажуть значне зниження, стійкість системи охорони здоров'я та потенціал для відновлення в безпечніших регіонах дають надію на майбутнє.

Нормативно-правова база, що регулює медичний туризм та приватний сектор охорони здоров'я в Україні

Основною правовою базою, що регулює охорону здоров'я в Україні, є Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я", який визначає основні принципи та права, пов'язані з наданням медичної допомоги. Закон є основоположним юридичним документом для всієї діяльності у сфері охорони здоров'я, включаючи ту, що пов'язана з медичним туризмом.

Кабінет Міністрів України видав конкретні постанови та розпорядження, які регулюють надання медичної допомоги іноземним громадянам та особам без громадянства, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території України, визначаючи умови, за яких така допомога надається та оплачується [23]. Конкретні нормативні акти регулюють юридичні аспекти надання медичних послуг іноземним пацієнтам.

Аналіз легкості ведення бізнесу для приватних медичних закладів, що обслуговують іноземних пацієнтів

Процеси ліцензування та дозволів важливі для якості й безпеки, але для приватних закладів вони часто є адміністративно складними й тривалими. Законодавство України щодо медичної відповідальності розвивається та залучає кваліфікованих юристів, воно може бути менш розвиненим порівняно з деякими сусідніми європейськими країнами, що може викликати занепокоєння у міжнародних пацієнтів, які шукають юридичного захисту у разі несприятливих подій [9; 21]. Посилення правової бази щодо прав пацієнтів та медичної відповідальності могло б підвищити довіру міжнародних пацієнтів [8; 17].

Визначення будь-яких регуляторних прогалин або сфер, що потребують реформування

Відсутність чіткого та єдиного юридичного визначення "медичного туризму" в українському

законодавстві може призвести до неоднозначностей та неузгодженості у його регулюванні та просуванні. Розробка конкретних правових рамок, адаптованих до унікальних аспектів медичного туризму, може бути корисною [25]. Відсутність конкретного визначення може перешкоджати розробці цілеспрямованої політики [5]. Реформи охорони здоров'я в Україні, розвиток державно-приватного партнерства та цифрової медицини, потребують оновлення нормативно-правової бази для ефективного регулювання нових напрямів, зокрема медичного туризму. Законодавство має бути гнучким і здатним адаптуватися до змін та інновацій.

Динаміка ринку та конкурентне середовище у приватному секторі охорони здоров'я України

Розвинений та конкурентоспроможний приватний сектор є важливим активом для залучення медичних туристів. Конкуренція в приватному секторі охорони здоров'я посилюється, що зумовлено зростаючим попитом на якісні медичні послуги як з боку вітчизняних, так і міжнародних пацієнтів. Конкуренція спонукає заклади інвестувати в передові технології, покращувати якість послуг та впроваджувати підходи, орієнтовані на пацієнта. Ринкова конкуренція сприяє інноваціям та підвищенню стандартів обслуговування в приватному секторі.

Фактори, що впливають на прийняття рішень міжнародними пацієнтами при виборі України

Основним рушійним фактором для багатьох міжнародних пацієнтів, які розглядають Україну для лікування, є значна економія коштів, яку вона пропонує порівняно з їхніми країнами, часто в діапазоні від 40% до 70% для різних процедур. Економічна ефективність є головною конкурентною перевагою України на світовому ринку медичного туризму. Репутація України в певних медичних спеціальностях залучає пацієнтів, які потребують унікальних або передових методів лікування. Вартість є важливим фактором, якість медичних закладів, кваліфікація та досвід медичних працівників, а також загальні стандарти лікування також є важливими факторами, що впливають на рішення міжнародних пацієнтів.

Поведінкові аспекти українських приватних постачальників медичних послуг у залученні та обслуговуванні іноземних пацієнтів

Приватні постачальники медичних послуг в Україні все більше усвідомлюють потенціал ринку медичного туризму та адаптують свої бізнес-моделі та пропозиції послуг для залучення міжнародних пацієнтів. Це включає інвестиції в міжнародні акредитації, впровадження міжнародних протоколів лікування та забезпечення відповідності своїх закладів світовим стандартам.

Багато приватних закладів створюють спеціалізовані відділення або центри, призначені для

обслуговування міжнародних пацієнтів, надаючи такі послуги, як мовна допомога (англійська та інші мови), допомога в оформленні віз та організації подорожей, комфортні варіанти розміщення та персоналізована координація медичної допомоги. Адаптація послуг до конкретних потреб міжнародних пацієнтів покращує їхній досвід та задоволеність. Довіра та репутація є критично важливими для залучення міжнародних пацієнтів, які можуть бути незнайомі з системою охорони здоров'я в Україні.

Рекомендації щодо розвитку медичного туризму в приватному секторі України

Щоб успішно розвивати медичний туризм у приватному секторі України, перш за все варто зосередитись на спеціалізації. Що означає цілеспрямований розвиток та активне просування тих медичних напрямків, де наша країна вже має сильні позиції та визнану експертизу. Наприклад: репродуктивна медицина, стоматологія, естетична (косметична) хірургія та терапія стовбуровими клітинами. Не менш важливим є пріоритет якості та прагнення до міжнародного визнання. Інвестиції в отримання престижних міжнародних акредитацій, таких як JCI чи ISO, є чітким сигналом про відданість клініки найвищим стандартам лікування та безпеки пацієнтів.

Для привабливості пропозиції необхідно розробляти комплексні пакети послуг. Це мають бути своєрідні пропозиції "все включено", які враховують усі потреби іноземного пацієнта – від допомоги в організації поїздки та проживання, послуг кваліфікованих перекладачів, аж до забезпечення якісного післяопераційного догляду та реабілітації. Паралельно з цим, ключову роль відіграє впровадження цілеспрямованих та ефективних маркетингових стратегій. Необхідно розробляти та запускати цифрові маркетингові кампанії, які були б спеціально адаптовані для потенційних пацієнтів на ключових міжнародних ринках, висвітлюючи такі переваги, як фінансова вигода, високий рівень кваліфікації лікарів та позитивні відгуки від попередніх пацієнтів.

Щоб розширити своє охоплення та зміцнити довіру на міжнародній арені, варто активно налагоджувати міжнародне партнерство. Яке передбачає співпрацю з міжнародними агентами та посередниками у сфері медичного туризму, туристичними компаніями, а також страховими установами. Звісно, фундаментом успіху є постійне покращення загального досвіду пацієнтів. Це не тільки надання високоякісної медичної допомоги, але й забезпечення відмінного сервісу, що включає чітку та зрозумілу комунікацію, врахування культурних особливостей пацієнтів та створення максимально комфортних умов перебування. Нарешті, інвестиції в телемедицину відкривають нові можливості, дозволяючи надавати консультації, як до початку

лікування, так і в період відновлення, іноземним пацієнтам дистанційно, що значно підвищує зручність та доступність послуг.

Рекомендації щодо політики для Уряду України

Для системного розвитку медичного туризму в Україні на державному рівні надзвичайно важливою є розробка цілісної національної стратегії. Стратегія має охоплювати широкий спектр заходів, Передбачати цілеспрямовані маркетингові кампанії за кордоном, активну участь представників українського медичного сектору в міжнародних виставках та створення сильного, впізнаваного національного бренду для українського медичного туризму.

Спростити візові процедури для іноземних пацієнтів та членів їхніх сімей, які супроводжують їх. Прискорення та максимальне полегшення процесу отримання віз може значно підвищити доступність та привабливість України як напрямку для медичного лікування. Варто також розглянути можливість запровадження інвестиційних стимулів. Йдеться про потенційні фінансові механізми, такі як податкові пільги або субсидії, які б заохочували приватні медичні заклади інвестувати у свою інфраструктуру, передові технології та навчання персоналу, спеціально з огляду на потреби міжнародних пацієнтів.

Ключовим аспектом є і посилення відповідної нормативно-правової бази. Необхідно розробити чіткі та деталізовані правові норми, що регулюватимуть сектор медичного туризму. Це має включати визначення стандартів якості послуг, захист прав пацієнтів, забезпечення конфіденційності даних, а також сприяння наданню медичних послуг пацієнтам з-за кордону. Нарешті, важливу роль відіграє підтримка та тісна співпраця з галузевими асоціаціями. Сприяння роботі національних асоціацій медичного туризму допоможе краще координувати зусилля всіх учасників ринку, поширювати найкращі практики та ефективно лобіювати інтереси розвитку всього сектору.

Висновки. Україна має конкурентні ціни та високу експертизу в окремих медичних галузях, що створює потенціал для виходу на світовий ринок навіть за складних умов. Попри виклики, спричинені війною, особливо вразливими залишаються безпечніші регіони та спеціалізовані напрями, зокрема післявоєнна реабілітація. Приватний сектор охорони здоров'я відіграє вирішальну роль у цьому процесі, використовуючи існуючу інфраструктуру та досвід для залучення міжнародних пацієнтів, які шукають якісну та доступну медичну допомогу. Розвиток медичного туризму вимагає узгоджених зусиль держави, приватних медичних закладів та суміжних галузей. Ключовими чинниками успіху стануть інвестиції у якість послуг, модернізацію інфраструктури, ефективний маркетинг та створення сприятливого регуляторного

середовища. Попри поточні геополітичні труднощі, зростаючий світовий попит на економічно вигідне та спеціалізоване медичне лікування підтверджує, що медичний туризм може стати важливим фактором економічного відновлення та розвитку України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kudinova I., Hryshchenko O. Medical tourism as a current trend of modern development in the field of Ukrainian tourism. *Bioeconomics and agrarian business*. 2021. № 12(3-4). URL: https://www.researchgate.net/publication/365407458_medical_tourism_as_a_current_trend_of_modern_development_in_the_field_of_ukrainian_tourism (дата звернення: 01.03.2025).
2. Баєв В.В., Бахов І.С., Безпала О.В., Верес К.О., Мірзоджаєва Т.В. The concept of a multilevel model of Ukraine's capacity as a place of medical tourism: development factors and prospects. *Turismo: Estudos & Práticas (UERN)*. 2021. Caderno Suplementar 01. P. 1–13. URL: <https://geplat.com/rtep/index.php/tourism/article/download/858/819/1609> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Reed B. Ukraine – treatment abroad // Treatment Abroad. 2024. URL: <https://www.treatmentabroad.com/region/ukraine/> (дата звернення: 03.03.2025).
4. Yanishevskaya V. Medical tourism in Ukraine. Innovations, expertise, affordability. Medical Tourism in Ukraine. Innovations, expertise, affordability. 2020. URL: <https://uamt.com.ua/en/medical-tourism-in-ukraine-innovations-expertise-affordability.html> (дата звернення: 08.03.2025).
5. Brants T. Medical tourism in Ukraine and abroad: comparative analysis. 2025. URL: <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/37078/1/1873%20PDF%2035th%20Conference.pdf> (дата звернення: 08.03.2025).
6. Hilšerová M., Hrabalová D., Kalábová M., Dvořák A. Competitive advantages of the Czech Republic for the development of medical tourism. *XXIII mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. 2020. P. 344–351. URL: https://munispace.muni.cz/library/catalog/download/1632/4550/2269-1?inline=&fa_kulta=ESF (дата звернення: 01.03.2025).
7. Leonova A. Medical tourism in Ukraine: benefits and prices overview. Bookimed. 2023. URL: <https://us-uk.bookimed.com/article/medical-tourism-in-ukraine/> (дата звернення: 12.03.2025).
8. Getting medical treatment in Ukraine. Health Tourism. 2025. URL: <https://www.health-tourism.com/medical-tourism-ukraine/> (дата звернення: 12.03.2025).
9. Панків Н., Крупіна А.-М. Development of productive potential and regional economy. *Economics and Region*. 2023. № 1(88). P. 30–38. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/download/2868/2268/> (дата звернення: 20.03.2025).
10. Medical tourism in Ukraine. UCTC. 2018. URL: <https://uctclinic.com/medical-tourism-in-ukraine> (дата звернення: 29.03.2025).
11. Khaknezhad P. Why medical tourism in Ukraine? Medtourpress. 2020. URL: <https://medtourpress.ir/en/why-medical-tourism-in-ukraine/> (дата звернення: 29.03.2025).
12. Hilšerová M. Medical tourists' satisfaction and decision-making factors with a focus on the Czech Republic. *Czech Journal of Tourism*. 2022. № 11(1–2). P. 60–83. URL: https://www.researchgate.net/publication/367129193_Medical_Tourists'_Satisfaction_and_Decision-Making_Factors_with_a_focus_on_the_Czech_Republic (дата звернення: 29.03.2025).
13. Perspektivi medicznego turizmu v Ukrayini. TECHIIA. URL: <https://techii.com/news/perspektivi-medycznogo-turizmu-v-ukrayini> (дата звернення: 17.03.2025).
14. Rab-Przybyłowicz J. Możliwości rozwoju turystyki medycznej na obszarach wiejskich w Polsce. *Studia Periegetica*. 2016. № 2(16). P. 99–118. URL: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ceon.element-95b0228e-83aa-39e0-820a-3c3a57ef8bbb/c/pdf-01.3001.0012.5969.pdf> (дата звернення: 29.03.2025).
15. Shehadi S., Fingar C. Ukraine looks to future as a hub for medical tourism. Investment Monitor. 2022. URL: <https://www.investmentmonitor.ai/special-focus/ukraine-crisis/ukraine-future-hub-medical-tourism/> (дата звернення: 14.03.2025).
16. Chiu C.-N. The cost of war and peace: evidence from the impact of Russia–Ukraine war on European tourism. *Current Issues in Tourism*. 2025. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13683500.2025.2472415?src=> (дата звернення: 03.03.2025).
17. Building an effective international medical evacuation program for Ukrainian patients with cancer amid prolonged military conflict. JCO Global Oncology. 2025. URL: <https://ascopubs.org/doi/10.1200/GO-24-00363> (дата звернення: 03.03.2025).
18. Visit Ukraine Team. How can foreign tourists go to a hospital in Ukraine? Visit Ukraine. 2025. URL: <https://visitukraine.today/blog/5841/how-can-foreign-tourists-go-to-a-hospital-in-ukraine> (дата звернення: 25.03.2025).
19. Pavelko K. Ukrainian healthcare system in 2024: a comprehensive report. Swecare. 2024. P. 1–30. URL: <https://www.swecare.se/media/okhd3tkg/ukrainian-healthcare-system-in-2024-a-comprehensive-report-final-1.pdf> (дата звернення: 24.03.2025).
20. Poland medical tourism market potential report 2019. ResearchAndMarkets.com. 2019. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20190327005392/en/Poland-Medical-Tourism-Market-Potential-Report-2019---ResearchAndMarkets.com> (дата звернення: 05.03.2025).
21. Zenknerova G. Central European countries – attractive and affordable for medical tourists. Medical Tourism.com. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/article/visegrad-countries-attractive-affordable> (дата звернення: 05.03.2025).
22. Ukrainian Association of Medical Tourism. Ukrainian Association of Medical Tourism. URL: <https://uamt.com.ua/en/> (дата звернення: 09.03.2025).
23. Ткач К. Regulatory and legal regulation of the healthcare sector in Ukraine and Hungary: general and special. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 6. P. 179–188. URL: <https://journal-vjhr.sk/>

wp-content/uploads/2024/06/28.pdf (дата звернення: 16.03.2025).

24. Lubowiecki-Vikuk A., Białk-Wolf A. Medical tourism research in Poland: a scoping review. *World-wide Hospitality and Tourism Themes*. 2025. № 17(2). P. 240–260. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/whatt-01-2025-0018/full/html> (дата звернення: 22.03.2025).

25. Legislative regulation of the medical tourism market in Ukraine 9896. Consultant.net.ua. URL: <https://consultant.net.ua/en/consultant-article/4847> (дата звернення: 22.03.2025).

26. Connell J. Medical tourism. Wallingford, Oxfordshire ; Cambridge, MA : CABI, 2011. 209 c.

27. Fernandez R. Medical Tourism: Health Care in a Globalized World. Synesthesia in Print, 2024. 460 p.

REFERENCES:

1. Kudinova I., Hryshchenko, O. (2021). Medical tourism as a current trend of modern development in the field of Ukrainian tourism. *Bioeconomics and Agrarian Business*, vol. 12(3-4). Available at: https://www.researchgate.net/publication/365407458_medical_tourism_as_a_current_trend_of_modern_development_in_the_field_of_ukrainian_tourism

2. Bayev V. V., Bakhov I. S., Bezpala O. V., Vere K. O., Mirzodaieva T. V. (2021). The concept of a multilevel model of Ukraine's capacity as a place of medical tourism: Development factors and prospects. *Turismo: Estudos & Práticas (UERN)*, Supplementary notebook 01, 1-13. Available at: <https://geplat.com/rtep/index.php/tourism/article/download/858/819/1609>

3. Reed B. (2024). Ukraine – treatment abroad. Treatment Abroad. Available at: <https://www.treatmentabroad.com/region/ukraine/>

4. Yanishevskaya V. (2020). Medical tourism in Ukraine: Innovations, expertise, affordability. Medical Tourism in Ukraine. Available at: <https://uamt.com.ua/en/medical-tourism-in-ukraine-innovations-expertise-affordability.html>

5. Brants T. (2025). Medical tourism in Ukraine and abroad: Comparative analysis. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/37078/1/1873%20PDF%2035th%20Conference.pdf>

6. Hilšerová M., Hrabalová D., Kalábová M., Dvořák A. (2020). *Competitive advantages of the Czech Republic for the development of medical tourism*. In XXIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků, pp. 344-351. Available at: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/download/1632/4550/2269-1>

7. Leonova A. (2023). Medical tourism in Ukraine: Benefits and prices overview. Bookimed. Available at: <https://us-uk.bookimed.com/article/medical-tourism-in-ukraine/>

8. Health Tourism. (2025). Getting medical treatment in Ukraine. Available at: <https://www.health-tourism.com/medical-tourism-ukraine/>

9. Pankiv N., Krupina A.-M. (2023). Development of productive potential and regional economy. *Economics and Region*, vol. 1(88), pp. 30–38. Available at:

<https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/download/2868/2268/>

10. UCTC. (2018). Medical tourism in Ukraine. Available at: <https://uctclinic.com/medical-tourism-in-ukraine>

11. Khaknezhad P. (2020). Why medical tourism in Ukraine? Medtourpress. Available at: <https://medtourpress.ir/en/why-medical-tourism-in-ukraine/>

12. Hilšerová M. (2022). Medical tourists' satisfaction and decision-making factors with a focus on the Czech Republic. *Czech Journal of Tourism*, vol. 11(1-2), pp. 60-83. Available at: https://www.researchgate.net/publication/367129193_Medical_Tourists'_Satisfaction_and_Decision-Making_Factors_with_a_focus_on_the_Czech_Republic

13. TECHIIA. Perspektivi medicznego turizmu v Ukrayini [Prospects for medical tourism in Ukraine]. Available at: <https://techii.com/news/perspektivi-medichnogo-turizmu-v-ukrayini>

14. Rab-Przybyłowicz, J. (2016). Możliwości rozwoju turystyki medycznej na obszarach wiejskich w Polsce. *Studia Periegetica*, vol. 2(16), pp. 99-118. Available at: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ceon.element-95b0228e-83aa-39e0-820a-3c3a57ef8bbb/c/pdf-01.3001.0012.5969.pdf>

15. Shehadi S., Fingar C. (2022). Ukraine looks to future as a hub for medical tourism. Investment Monitor. Available at: <https://www.investmentmonitor.ai/special-focus/ukraine-crisis/ukraine-future-hub-medical-tourism/>

16. Chiu, C.-N. (2025). The cost of war and peace: Evidence from the impact of Russia–Ukraine war on European tourism. *Current Issues in Tourism*. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13683500.2025.2472415>

17. ASCO Publications. (2025). Building an effective international medical evacuation program for Ukrainian patients with cancer amid prolonged military conflict. *JCO Global Oncology*. Available at: <https://ascopubs.org/doi/10.1200/GO-24-00363>

18. Visit Ukraine Team. (2025). How can foreign tourists go to a hospital in Ukraine? Visit Ukraine. Available at: <https://visitukraine.today/blog/5841/how-can-foreign-tourists-go-to-a-hospital-in-ukraine>

19. Pavelko K. (2024). Ukrainian healthcare system in 2024: A comprehensive report. Swecare, 1–30. Available at: <https://www.swecare.se/media/okhd3tkg/ukrainian-healthcare-system-in-2024-a-comprehensive-report-final-1.pdf>

20. ResearchAndMarkets.com. (2019). Poland medical tourism market potential report 2019. Available at: <https://www.businesswire.com/news/home/20190327005392/en/Poland-Medical-Tourism-Market-Potential-Report-2019---ResearchAndMarkets.com>

21. Zenknerova, G. (n.d.). Central European countries – attractive and affordable for medical tourists. MedicalTourism.com. Available at: <https://www.magazine.medicaltourism.com/article/visehrad-countries-attractive-affordable>

22. Ukrainian Association of Medical Tourism. (n.d.). Ukrainian Association of Medical Tourism. Available at: <https://uamt.com.ua/en/>

23. Tkach K. (2023). Regulatory and legal regulation of the healthcare sector in Ukraine and Hungary: General and special. *Visegrad Journal on Human Rights*, no. 6, pp. 179-188. Available at: <https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2024/06/28.pdf>

24. Lubowiecki-Vikuk A., Bialk-Wolf A. (2025). Medical tourism research in Poland: A scoping review. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, vol. 17(2), pp. 240-260. Available at: <https://www.emerald.com/>

insight/content/doi/10.1108/whatt-01-2025-0018/full/html

25. Consultant.net.ua. (n.d.). Legislative regulation of the medical tourism market in Ukraine. Available at: <https://consultant.net.ua/en/consultant-article/4847>

26. Connell J. (2011). Medical tourism. CABI.

27. Fernandez R. (2024). Medical Tourism: Health Care in a Globalized World. Synesthesia in Print.